

Dario Terzić

Visoka škola za turizam i menadžment, Konjic, Bosna i Hercegovina

dariobrel@yahoo.com

Boja kao identitet

Sažetak

Što je to identitet, što mi to uistinu vidimo, a što je tek samo pričinja (hayal)? Stari su Egipćani pojam **boja** i pojam **biće** označavali istom riječju (iwen). Za ovaj drevni narod riječ boja označavala je ljude, bića, karakter. Kako bi se Božanstvu dala dodatna snaga i naglasila njegova zagonetnost, tada bi se govorilo da je to božanstvo neke čudne, neodređene boje. Odavno nas pokušavaju zatrovati političkom antropologijom - još od srednjeg vijeka, riđokose osobe su zvali i „prokleti crveni“, Kineze danas nazivaju „mali žuti“ itd. Strah nas je od onih koje zovemo mali i zeleni, a koji su tu „negdje izvan planeta“. Autori stripova kao po dogovoru biraju boje kojima će biti predstavljeni negativni likovi u priči. U digitalnom vremenu i boja i biće dobivaju neke nove identitete. Što je humanost i koliko nijansi danas ona ima?

Ključne riječi: boja, identitet, humanost, vizualnost, interpretacija.

Uvod

Kada promatramo „nešto“ i pokušavamo odrediti njegov identitet, postavlja se i pitanje kako i koliko mi vidimo to „nešto“. Drugo je pitanje je, ne samo „kako nešto vidimo“, već i vidimo li stvarno „ono što vidimo“. Svijet je *pričin*, on nema zbiljsku egzistenciju. To je ono što se misli snagom pojma uobrazilje (*hayal*) – napisao je jednom Ibn Arabi.

U literaturi o samopoimanju vrlo se često rabi termin ‘identitet’. Mi možemo, ali i moramo postaviti i pitanje – je li identitet isključivo samopoimanje?

Igra identiteta se odvija tijekom cijelog života, a uloge nikad nisu fiksirane. Brojni su kromatski identiteti zabilježeni kroz historiju.

Istraživanja pokazuju da najveći dio informacija primamo vidom. „To govori o značaju pravilnog vizualnog nastupa organizacije i moći utjecaja na potrošača elementima vizualizacije identiteta“ (Trandafilović, 2006: 47).

Kao što je pokazao Sampson (1978), a teorijski razmotrio Miller (1963), kada se od ljudi traži da navedu i procjene pojedine značajke koje su iznimno važne za njihovo vlastito poimanje, odnosno koje su to značajke važne za nečije samopoimanje, koliko je u svemu tome važna boja; koliko je neko sretan zbog toga što je bijelac ili ponosan što je crnac, ljut na svijet jer je albino i sl.?

Teze da identitet nije fiksiran nego fluidan, promjenjiv i dinamičan (Mead), presudno su utjecale na simboličko-interakcionističke analize. Prema njima, identitet se može mijenjati s promjenama interakcija i izloženosti novim kulturnim sredinama. Herbert Blumer je tvrdio da je osoba proces, a ne predmet. Ona, tvrdi Blumer, djeluje prema sebi, odnosno upravlja se u svojim akcijama na osnovi pretpostavki o samoj sebi kao o predmetu. Osoba, stoga, pomaže drugim ljudima da započnu djelovati. U tom kontekstu i Goffman tvrdi da se igra identiteta odvija tijekom života te da uloge nisu fiksirane: unutar njih, akteri kreiraju svoj vlastiti stil. Individue, po Goffmanu, prezentiraju različite sebe (*self-ove*) u zavisnosti od društvenog konteksta. Razvoj osobe proizvod je procesa individualne interpretacije uloga drugih i reakcijâ drugih na tu interpretaciju. Pri tom su ključni pojmovi interakcija i interpretacija.

„Black or White“, pjevao je Michael Jackson, a fraza iz pjesme postale je i pitanje njegovog identiteta. Radio je sve kako bi postao bijelac, ali i dalje je ostao „identificiran“ kao crnac.

U različitim tekstovima u kojima vas preispituju o vašem identitetu postavljaju se pitanja i vezana za vaša fizička obilježja: visinu, izgled tijela, težinu i sl. Ovdje slobodno možemo dodati i boju kože jer i ona jest naše fizičko obilježje.

Riječ je o načinu na koji vidimo sebe i svoju osobnost. Osobnost, odnosno um (*mind*), sinonim je za reflektivni osjećaj identiteta. To je individualno iskustvo sebe. Budući da je društveni pogled na um presudan za razumijevanje društvenog identiteta, te da je osobnost nezamisliva bez racionalizacije sebe, identitet nastaje u dinamičnom procesu između, kako to George Herbert Mead kaže, *mind* i *self* (*idem* str. 110).

Identitet je fenomen koji podjednako obilježava društveno-strukturne razlike, kao i kulturalno i biografski promjenjive emocije i očekivanja (idem, str. 100, 111).

Pozicioniranju rasprava o identitetu u sociološki mikro-makro kontekst osobito je pridonijelo shvaćanje strukture i djelovanja u Giddensovoj teoriji strukturacije. Njegova je teza da identitet nije nešto što se dobiva pri rođenju, nego nešto što se mora izgrađivati tijekom cijelog života, odnosno da identitet predstavlja projekt za koji se osoba mora izboriti (idem 110).

Netko će postaviti pitanje - je li identitet urođen? Zašto se netko trudi kreirati identitet bijelca (Michael Jackson)? Ostaju i dalje brojna pitanja u stilu - kako bismo trebali promatrati identitet: kao personalni ili kao socijalni pojam? Ne zaboravimo svakako Kellnerovu postavku o multi identitetima, odnosno o tome da identitet nikada nije jedan jedini, nego smo istovremeno mnoštvo različitih identiteta.

Identiteti i konstrukcije

Kako i na koji način možemo promatrati boju kao značajku nečijeg (vizualnog) identiteta, a da pri tome ne mislimo samo na brend, na proizvod? Boja je praiskonski vezana za pojam čovjeka.

Po hebrejskoj tradiciji ime Adam znači crveno (i živo). Ime ‘ādhām originalno označava ljudsku rasu, jednu njegovu individuu, čovjeka, koji je suprotstavljen ženi. Ipak, ni u ovom slučaju etimologija nije baš do kraja istražena. U biblijskoj priči (Geneza, II, 5-7; III, 19-23), *adham* je derivacija riječi *dm*, što znači tlo, odnosno, crveno biće, a odnosi se na boju zemlje od koje je stvoreno ljudsko tijelo.

Stari su Egipćani pojam *boja* i pojam *biće* označavali istom riječju (*iwen*). Za ovaj drevni narod riječ *boja* označavala je ljude, bića, karakter.

Kako bi se Božanstvu dala nekakva dodatna snaga i naglasila njegova zagonetnost, tada bi se govorilo da je to božanstvo neke čudne, neodređene boje (Lurker; 1990: 93). Crno kao boja kože ima, dakle, idejnu funkciju (Kress. Van Leuween; 2006: 226-229). Svjetla put (blijeda koža) označavala je aristokraciju i razlikovala ju od seljaka koji su uvijek bili tamnije puti. Boja ima i interpersonalnu funkciju. Pojedini identiteti vremenom dobivaju nova imena. U Sjedinjenim Američkim Državama, kao i ostatku svijeta, odavno se za ljude crne boje kože ne koristi pogrdan izraz „negro“. Prema najsvremenijemu priručniku APA (2020), Negro i Afro-American, zastarjeli su i neprimjereni nazivi, a prednost se daje nazivima Black ili African American. Valja napomenuti i da se neprimjerenim smatra uporaba množinskoga oblika Blacks ili pak the Black te je poželjno upotrebljavati izraze poput Black person, Black people, Black citizens i sl. Stalno se stvaraju novi konstrukti.

Svijet se tek konstruira i struktuiru kroz naše ljudske potrebe, sposobnosti i mogućnosti – a ovo se odnosi kako na naše organske mogućnosti spoznaje tako i na pojmovne mogućnosti predstavljanja pomoću jezika. Svijet je shvatljiv samo utoliko, ukoliko je izgrađen, struktuiran i formiran našim,

od strane ljudi napravljenim, ili u nama pronađenim / zatečenim interpretacijskim shemama. Sve ono što mi kao spoznavajuća i djelatna bića možemo shvatiti i predstaviti, ovisno je od interpretacija (Lavić; 2014: 111).

Naime, pridjev „plav“ nekada je u staroslavenskim jezicima značio „svijetao“ ili „blijed“ i koristio se u opisivanju najsvjetlijeg spektra boja od bijele do zlatnožute. Otud se i čovjek svijetle kose (i očiju) nazivao „plavim“, a takva upotreba održala se u našem jeziku do danas. Ovo važi samo kada se govori o ljudima, tj. njihovim fizičkim osobinama.

Međutim, u nekim jezicima se, baš kao i u našem, za ljude s plavom kosom koriste izrazi koji nemaju nikakve veze sa žutom bojom, pa se tako na španjolskom za plavušu kaže „rubio“ (bukvalni prijevod „crvena“), a na portugalskom „loira“ (u bukvalnom značenju „plava“).

Bijelo je boja koja opisuje mrtvaca, odnosno blijedu put. Svjetla put (blijeda koža) označavala je aristokraciju i razlikovala ju od seljaka, koji su uvijek bili tamnije puti. U 16. i 17. vijeku aristokrati su koristili kreme za izbjeljivanje kože. Posvijetlili bi kožu, tako da bi ona postajala upadljivo blijeda, te su se mogle skoro izbrojati vene. Otuda i izraz *plava krv*, kao aristokratska krv.

Homo sapiens je kroz prizmu vlastite boje kože stvorio i svojstveni univerzum boja. Bijeli je čovjek od svoje bijele boje kože stvorio simbol plemstva, aristokracije. Za Kineze je žuta boja, ustvari, u centru Univerzuma. Afrikanci su pak crnom dali jednu posebnu simboliku koju druge kulture ne mogu ni naslutiti. Bijeli čovjek je stavio svoju bijelu put u reakciju s pojmom Dobra, dok crno vezuje za smrt i Zlo. Narodi tamnije puti stvorili su suprotan, kromatski sistem vrijednosti (Zahan; 1951: 185).

Pojam bijele rase je posebno hvaljen u djelu *Die Demokratie* (1876). Julius Schwarz (ironija prezimena) pokušava nas zatrovati političkom antropologijom po kojoj „misija bijele rase jest da ostvari dominaciju Civilizacije na cijeloj površini planeta“. Slične opservacije nalazimo i u djelima Juliusa von Pflugk - Harttunga i Austrijanca Felixa Rittera von Luschana. Posebno je zanimljivo vidjeti kako von Luschana i još neki autori vide diskriminaciju crnaca u Americi kao nešto sasvim normalno u svim aspektima društvenog života. Mišljenje je von Luschana da crnci, postajući slobodni i time vlasnici političkih prava, postaju ustvari još opasniji, a to je „dokazano“ porastom kriminala (Terzić, 2018: 94).

U poznatom filmu Bernarda Bertoluccija „Kineski car“ jedna je scena posebno zanimljiva: kada mladi car, još uvijek dječak, napada svog prijatelja zato što je obučen u žuto, jer „samo car može nositi tu boju“.

Pojašnjenje: Žuti car je mitski osnivač dinastije Han (202. pr. Kr.-220. po Kr.), stručnjak za magiju i medicinu; s njim počinje poveznica carstva sa žutom bojom koja će u Tang eri (618-907) biti rezervirana samo za cara te zabranjena svima ostalima.

Žuti car, ili svojim kineskim imenom Huangdi (' hw α: ŋ ' d i:), u kineskoj je religiji božanstvo (shen), jedan od legendarnih kineskih vladara.

U kasnom razdoblju zaraćenih država, Žuti car je integriran u kozmološku shemu pet faza, u kojoj žuta boja predstavlja fazu Zemlje, Žutog zmaja i središte. Korelacija boja u vezi s različitim dinastijama spomenuta je u knjizi Lüshi Chunqiu, gdje se smatra da je vladavina Žutog cara bila pod kontrolom zemlje. Ovdje imamo, dakle, primjer specifičnog kromatskog identiteta, odnosno identifikacije jedne boje (žute) s najmoćnijom osobom u Carstvu.

Nazivi *Redskins* ili *Peaux-Rouges*, odnosno *Crvenokošci*, podrugljivi su.

Izraz crvenokožac, koji se ponekad u pogrđnom smislu koristi u Sjedinjenim Državama i zapadnim zemljama za označavanje sjevernoameričkih autohtonih naroda, smatra se rasističkim jer se odnosi na boju kože tih populacija. Jedna od hipoteza o porijeklu imena odnosi se na naviku ratnika nekih plemena da prije bitaka boje svoju kožu u crveni oker. Izraz „crveni ljudi“ koristio je, primjerice, u nekim svojim govorima indijanski poglavica Crveni Munder, kao što je bio njegov govor upućen svećeniku misionaru koji je želio obratiti pleme Seneca (Hamilton, 2007: 291).

Neke druge teksture

Pejorativno ćemo Kineze i Japance nazvati „mali žuti“. Atribut „žuti“ može nositi negativne konotacije na nekom globalnom, makro planu, ali isto tako može zvučati specifično i u pojedinim mikro sredinama, kao npr. u Mostaru. Zašto Mostarci prežu od „žutog“?

Jedna mostarska legenda kaže da *jednom godišnje, u noći između prvog i drugog augusta, rijeka Neretva svojim čudnim šumom, neki se zaklinju da je to rika, doziva svoje žrtve. Iz dubokih virova i brzaca tada dopire rika čudesnih podvodnih bića koja se okupljaju i odabiru svoju žrtvu.*

Stanovnici njenih obala znali su da se svakoga 2. augusta, posebno u vrijeme podnevne molitve, ne smiju kupati niti tražiti osuježenje u njenim dubinama.

Kažu da je iz tog doba nastala izreka: “Nadrlj’o je k’o žuti“.

Pojedinci imaju strašan strah od starenja, od toga da im kosa postane sijeda, da uđu u „bijelu dimenziju“. Sijedi su ljudi na izvjestan način identifikacija mudrosti, zrelosti. Montague Summers, u svome prijevodu djela *Malleus Maleficarum*, primjećuje kako su u srednjem Vijeku crvena kosa i zelene oči bili znak da se radi o vještici, vukodlaku ili vampiru. Smetaju nam ljudi drugačije boje kose, drugačije „teksture“. Upravo je jedna takva priča o teksturi uznemirila Mostarce i natjerala ih da još jednom pokušaju bar analizirati „stanje duše“ ovog, već godinama uspavanoga grada, i suočiti se s mržnjom koja „izvire“ iz tako banalnih i nevjerojatnih stvari i situacija. ‘Slučaj Ante’ mnoge je podsjetio da postoji i ‘slučaj Mostar’.

Isto kao što ja, na primjer, mogu prepoznati po boji kože nekog Muslimana koji pređe ‘vamo na zapadnu obalu ili koji tu živi, po govoru, po kretanju. Pa ne znam. Vidi se jednostavno. Ta tekstura lica i tamnija koža se odnosi na Bošnjake, barem ovdje u Mostaru.

U latinskom malus[loš] (uz koje stavljam grčko μελας [melas: crn, mrk, mračan.]) moglo bi označavati prostog čovjeka kao tamnoputog, prije svega sa crnom kosom („Hic niger est“ - „Ovaj je

crn...”, Horacije, *Satire*, I, 4, 85), kao prearijskog stanovnika na talijanskom tlu koji se od svjetlije, plave, osvajačke arijske rase koja je postala vladajuća, najjasnije razlikovao po boji kože. Galski mi je pružio potpuno odgovarajući slučaj – ‘fin’ (na primjer, u imenu Fin-Gall), riječ koja označava plemstvo i na kraju - dobar, plemenit, čist, prvobitno plavokos, nasuprot tamnopotim crnokosim starosjediocima. Kelti su, uzgred rečeno, bili apsolutno bjeloputa rasa; pogrešno je kad se one zone uglavnom tamnokosog stanovništva koje su uočljive na brižljivije rađenim etnografskim kvartama Njemačke dovode u vezu s nekim keltskim porijeklom ili miješanjem krvi, kako to još Wirchow čini; naprotiv, to su tragovi prearijskog stanovništva Njemačke (Nietzsche; 2004: 8).

Koliko može ponavljanjem jednog te istog kôda u kolektivnom imaginariju doći do promjene odnosa prema određenom kôdu? Na pitanje za naše ispitanike: kako biste obojali negativne likove u crtanim filmovima, najviše odgovora je bilo – crno. Hoće li tako biti i za nekoliko godina? Naime, istraživanja pokazuju da japanski (ali i američki) crtani filmovi već decenijama pokušavaju nametnuti ljubičastu kao boju zlog junaka. Pogledajmo kako to rade Japanci i Amerikanci. Još 1937. godine, u crtanim filmu *Snježana i sedam patuljaka*, zla kraljica ima ljubičastu kutiju, a osim ljubičaste, u istom filmu, u negativnom kontekstu nalazimo i crnu boju.

U ljubičasto-crnu kombinaciju je odjevena i *Gospodarica zla* u filmu „Uspavana ljepotica u šumi“. Pridružuju joj se: *Ursula*, vještica iz „Male sirene“ te *Imperator Zurg* iz filma „Toy Story“, drugi dio. Iste boje je i *Lotso Grandi* u filmu „Toy Story“, treći dio. Slijede: *Mohican Kid*, „Egipatska mumija“, *Pirana* u „Mastersima“, *Skeletor*, *Evil-Lyn Zoltar* u „Skeletoru“. Također je ljubičast *Malefix* iz „Ghostbustersa“, „Great Mazinger“ je naziv filma, a ljubičasti junak je *Great General of Darkness/Veliki gospodar mraka*. Također, u video igrama, negativni likovi su najčešće u ljubičastoj boji (*Wario* i *Walugi*, likovi iz serije „Super Mario“). Tu su još mnogi, u svijetu vrlo poznati junaci crtanih filmova (Marvel Comics) i video igara, čija imena još nisu ni prevedena na naš jezik: *Galaktus*, *Sentinel*, *Purpleman*, *Annihilius*, *Deathlok*, *Goblin*, *Mysterio*, *The Lizard*, *Mushking*, *Prowler*, *Hawkeye*, *Super Skrull*. Pozitivne likove se uvijek nekako bojalo u crveno, plavo ili žuto, kao vesele i dobre osobe, a da bi se izazvao suprotan efekt, crtači su negativne likove morali bojati nekim drugim bojama – preostale su samo zelena i ljubičasta.

Zeleni čovjek

Osim žutog čovjeka, u različitim historijskim pričama i mitovima srećemo i čovjeka zelene boje. Zelena boja u islamu ima vrlo jaku simboliku. Po nekima, zelen je dženet, po drugima su zeleni turbani meleka što su Muhamedu dolazili u san, a svi se ipak slažu da je al Khidr, zvani Zeleni, jedan je od najbitnijih kur’anskih likova i suputnika Muse. Sveti Patrik zaštitnik je Irske, a njihovi simboli su list djeteline i zelena boja.

Zeleni Čovjek je legendarno biće koje se prvenstveno tumači kao simbol ponovnog rođenja, a predstavlja ciklus novog rasta koji se javlja svakog proljeća. Zeleni čovjek najčešće je prikazan u skulpturi ili drugom prikazu lica koje je sačinjeno od lišća ili u potpunosti okruženo lišćem.

Zeleni čovjek je, ponavljajući entitet u raznim poganskim vjerovanjima, također, prikazan u mnogim svetim i profanim građevinama u simboličke i ne-simboličke svrhe. Sastoji se od lica čovjeka čiji su brkovi i kosa načinjeni od lišća koje mu također viri iz usta. Izraz „zeleni čovjek“ skovala je Lady Raglan koja je opisala zelene ljude u crkvenoj arhitekturi (Harte, 2005: 119).

Zeleni čovjek općenito je povezan s nekoliko vrlo starih poganskih entiteta prirode i plodnosti, kao što su, na primjer, egipatski bog Oziris, divlji čovjek, potomak Tammuza, Dumuzija, likovi u djelima babilonske mitologije (Gardiner, Allan, Hood, 2010: 55)], a postoje i druge nadnaravne teme dokumentirane u Engleskoj, Japanu, Tibetu, Nepal, Borneu, Maleziji i Baliju. Najstariji pronađeni primjerak čovjeka iz čijih usta izlazi vegetacija je onaj iz crkve u Saint-Hilaire-le-Grandu (Francuska), koji datira iz četvrtog stoljeća prije Krista (Anderson, 1990: 46).

U irskoj mitologiji, *far darrig* ili u irskom pisanju Fea Dearg (izgovara se [f̪ar 'd̪iːarəɡʲ]), opisuje se ponekad kao gigantski, ponekad kao sićušni vražić. Za njega se kaže da ima sklonost natjerati stanovnike kuće da ga prime u svoje domove i da za njega rezerviraju najbolje mjesto, kraj vatre. Nakon toga će se opustiti i ići tako daleko da će svoju odvratnu odjeću prožetu njegovim užasnim smradom sušiti iznad ognjišta. Ako se stanovnici kolibe ne povinuju, kaže se da će im *fea darrig* izvoditi svakakve trikove i nemilosrdno ih maltretirati (Hart, 1939: 45-47).

Prokletstvo crvenokosih

Ljudi kao da samo traže razlog da mrze one koji su drugačiji. Nekada taj razlog može biti (reći ćemo mi) i tako banalan kao što je - crvena boja kose. Giovanni Verga autor je romana „Rosso Malpelo“ (u slobodnom prijevodu „Prokleti crvenokosi“), knjige u kojoj su crvenokosi zli. Crvenokosi dječak je osuđen na rad u rudniku i maltretiranja iz jednog jedinog razloga, a to je boja njegove kose. Riđokosi, odnosno crvenokosi, smatrani su vražjom djecom, poganima, zlima. Osim toga, u srednjem vijeku, u Zapadnoj Evropi, *crvenokos* je bio i sinonim za životinjsku seksualnost i moralnu degeneraciju.

Pamtim jednu priču mog talijanskog prijatelja Alberta Grossija, još iz 1997., koji je i sam riđokos. Priča govori o srednjovjekovnoj Parmi ili nekom od gradova - državica tog prostora, kada je vladar, koji je imao crvenokosu kćerku, osuđeniku na smrt ponudio pomilovanje pod uvjetom da oženi crvenokosu djevojku. Osuđenik je samo kratko prokomentirao „Bolje smrt nego crvenokosa“. Ta priča, bila istinita ili ne, trebala bi nam ilustrirati koliko je u nekim društvima uvriježeno mišljenje da „crvenokosi donose nesreću“.

Godine 2022. Engleska je dobila prvu crvenokosu Miss. To je bila 26-godišnja Jessica Ashley Gagen, inženjerka zrakoplovstva; djevojka koju su u školi ismijavali zbog boje kose, postala je prva crvenokosa Miss Engleske u 94 godine postojanja ovog natjecanja. Crvenokosa Miss ljepote je u jednom intervjuu naglasila da vjeruje kako je važno educirati ljude o tome sa čime se djeca suočavaju u školi, kako bi se osnažila ona djeca koja možda proživljavaju isto što je prije i ona. Tvrdi da su je u školi udarali, pljuvali pa čak i pokušali zapaliti, a sve zbog izgleda.

Mladi Italijan, Daniele Fiamma, objavio je na društvenim mrežama kako ne bi nikome poželio da se rodi kao što se on sam rodio - crvene kose. Na vrlo duhovit način, ovaj je mladić pokušao prepričati samo neke od epizoda iz svog života. Riječ je o raznim uvredama, ponižavanjima, provokacijama i insinuacijama na račun boje njegove kose.

U nekim društvenim zajednicama, osim crvenokosih, na udaru su i albino ljudi.

Albinizam je urođena anomalija, odnosno, netko je albino od rođenja, albino se ne postaje. Ovaj poremećaj pigmentacije kože pogađa ljude svih nacionalnosti širom svijeta.

Progon, smrtna kazna, sakaćenje i često ubijanje; u nekim afričkim zajednicama, zbog praznovjerja, animističkih religija i nedostatka znanja, albino ljudi nemaju lak život i često su prisiljeni na izolaciju. Ali čak i u zemljama Zapada, mnogi žive u zasebnom svijetu, sa željom da prođu neprimijećeni.

Ljudi s albinizmom su i danas žrtve isključenja, progona, pa čak i atentata ili ritualnih zločina. U pojedinim slučajevima, žrtve su čak i otimane i to u magijske svrhe (zbog lokalnih vjerovanja koja njihovim organima pripisuju iscjeljujuće moći; posebno u Maliju, Kamerunu...)

Kromatski identiteti u kinematografiji i literaturi

O bojama, prošlosti i sadašnjosti, u svojim romanima promišlja i turski nobelovac Orhan Pamuk. Veza između prošlog i sadašnjeg vremena sadržana je i u boji. Crveno je boja osvete i smrti, ali ponajviše, boja strasti, nadahnuća i umjetnosti. A možda je, po Pamuku, ime univerzuma – Crveno! Odavno taj svijet Zapada i Istoka, novog i starog, nije tako sažeto, a sveobuhvatno opisan kao u ovom remek-djelu: „Na Zapadu slikaju ono što vide, a mi ono što gledamo.“ (Vladislav Bajac u pregovoru srpskog prijevoda knjige „Zovem se crvena“, Terzić, 2018: 73).

„Njujoršku trilogiju“ Paula Austera čine tri knjige: „Stakleni grad“, „Duhovi“ i „Zaključana soba“. U romanu „Duhovi“ radnja je, kao i u „Staklenom gradu“, smještena u New York, a svi likovi nose imena boja. Prerušeni čovjek po imenu White daje nalog privatnom detektivu Blueu da prati Blacka (Bijeli, Plavi i Crni). Pjevačica Pink (pravim imenom Alecia Moore) je u odvojenim pričama ispričala dvije verzije o tome kako je nastalo to njeno umjetničko ime. Jedna od njih nam kaže da je to bilo pod utjecajem lika Pink (*Ružičasti*) što ga je u filmu „Reservoir Dogs“ glumio Steve Buschemi. Naime, u filmu, nakon pljačke, radnja seli u unutrašnjost automobila za bijeg. Gospodin Bijeli, vozeći jednom rukom, pokušava utješiti histeričnog gospodina Narančastog, koji je pogođen u trbuh i obilno krvari. Dolaze do napuštenog skladišta za koje se kasnije otkriva da je sastajalište pljačkaša koji su upravo opljačkali zlatarnicu. Gospodin Bijeli ostavlja gospodina Narančastog na podu. Pojavljuje se gospodin Pink i u napadu bijesa sugerira da je pljačka bila zamka. Gospodina Smeđeg je ubila policija, a gospodin Bijeli i gospodin Pink ne znaju gdje su nestali gospodin Plavi i gospodin Teget itd. I Oster i Tarantino nam nude likove, osobenosti u bojama, te ostavljaju da ih tumačimo na način koji nama najviše odgovara, uzimajući od svakog od ponuđenih likova osobine koje mi sami možemo najbolje uočiti i prepoznati.

Knjiga i film pod nazivom „Pedeset nijansi sivog“ među novijim su svjetskim hitovima. Originalni naslov je *“Fifty Shades of Gray”* (G je veliko te možemo zaključiti da se radi o vlastitom imenu, odnosno prezimenu), a autorica E. L. James je kazala da je za glavnog junaka Christiana Graya (gray = siva) i odabrala ovo ime „zato što ništa nije crno-bijelo, sve zavisi od ugla gledišta“. Zato ona ne osuđuje Grayevo ponašanje i stil života pun „nijansi“. Mi u startu imamo dva značenja naslova: „50 nijansi sive (boje)“, odnosno, „50 nijansi (Christiana) Graya“. Očigledno su se naši prevodioci odlučili za prvu verziju.

Boje donose raznovrsnost, razigranost, slobodu. Kao što su protestantski kanoni ograničavali slobodan izbor boja, tako je izbor boja reduciran i u nekim drugim sistemima. Ponekad se ipak javi i želja za pobunom. O tome piše Azar Nafisi u hit knjizi „Lolita u Teheranu“.

‘Privatni seminari su trajali skoro dvije godine. Sedam djevojaka bi svakog četvrtka ulazilo u kuću profesorice Azar. Odmah po ulasku, djevojke bi sa sebe skinule one teške crne odore i tada bi nastupao „prask boja“ – piše u knjizi „Lolita u Teheranu“ profesorica Nafisi. ‘Trenutak za trenutkom, svaka djevojka od njih sedam, dobivala bi neku svoju, posebnu formu, profil koji je bilo nemoguće limitirati; ulazeći u novi, vrli svijet, ostajući ipak u fizičkom smislu još uvijek u onom istom Teheran, postajale bi nešto sasvim drugo. Ispod teških crnih odora, djevojke su’, piše Azar Nafisi, ‘imale osjećaj da njihova tijela postaju sablasti. Svakog četvrtka ujutro, nakon skidanja odore i čadora, otvaralo se carstvo boja – šareni cvjetni svijet drevne iranske kulture.’ Bili su to sati drugačijeg proživljavanja stvarnosti. Čitalo se i diskutiralo. Lolita i druge „zabranjene“ knjige. Ulazak u tu novu, drugačiju dimenziju bio je praćen i „koloriranjem“ stvarnosti. Dominirajući crni kôd bio je zamijenjen polikromnom dimenzijom. Svaka djevojaka bi, skoro kao po dogovoru, izabrala neku drugu, za taj dan reprezentativnu, boju. Boje su također označavale drugačije viđenje svijeta oko sebe i svijeta u sebi. Sebe samih. Oslobođajući boje i svoje tijelo, sedam djevojaka je ulazilo u jednu drugačiju eru koja je podrazumijevala sve ere. Ulazile bi tako u jedan magični prostor van prostora, u jednu vrstu „Vlastite sobe“, o kojoj je nekada davno pisala Virginia Woolf. „Haljine bijele, žute, smeđe, crvene, nebeski plave zablješdale bi iznenada“ (idem).

Kako se jedan narod identificira s određenom bojom najbolji je primjer filma „Brooklyn“, režisera Colma Tóibina, gdje već od prve scene glavne likove ove ekranizirane priče vidimo obučene isključivo u zelenu boju. Naravno da je nemoguće pobrojati sve knjige i filmove koji nam, ponekad na vrlo suptilan i ne baš tako manifestan način, kroz kromatske kôdove donose priču, odnosno identitete pojedinaca, grupa, naroda.

Sve je izgleda krenulo od prvog čovjeka Adama (crveni). Nakon njega dolaze brojni konstrukti, redaju se vlastita imena čije je značenje vezano i uz kromatske kodove: Alan, Alba, Beryl, Bianca, Bela, Blue, Bowie, Boyd, Bruno, Carmine, Cherry, Clementine. Crystal, Fiona, Flynn, Giada, Ginger, Gray, Gwen, Hazel, Heather, Iris, Ivory, Ivy, Kelly, Lillac, Ljubica, Nila, Olive, Pink, Reed, Rory, Rose, Roza, Rowan, Roy, Ruby, Rufus, Russel, Rusty, Saffrin, Scarlett, Sigal, Violet...

Literatura:**Tiskani mediji:**

- Anderson, William, *Green Man*, Harpercollins, London, 1990.
- Arebi, Ibn, *Mekanska otkrovenja*, Ibn Arebi, Sarajevo, 2007.
- Gardiner, Philip i Allan, Brian, *Robin Hood: From Darkwood to Hollywood*, Brownbooks, Dallas, 2010.
- Hamilton, Charles, *Scritti e testimonianze degli indiani d'America*, Feltrinelli Editore, Milano, 2007.
- Hart, George, *Dictionary of Egyptian Gods and Goddesses*, Routledge, Abingdon
- Isucu, Toshiko, San i stvarnost kod Ibn Arabija, *Zbornik radova „San, java i buđenje“*, Dečje novine, Gornji Milanovac
- Kress, Gunter; Van Leeuwen, Theo, *Reading Images*, Routledge, London - New York, 2006.
- Lavić, Senaid, *Metodološke rasprave*, FPN, Sarajevo, 2014.
- Lodi per Mostar, *Rassegna La regina delle acque*, ICS, Lodi, 2000.
- Lurker, Manfred, *Dizionario delle immagini e dei simboli biblici*, Paoline, Milano, 1990
- Nietzsche, Friedrich, *Uz Genalogiju morala - polemički spis*, AGM, Zagreb, 2004.
- Terzić, Dario, *Kromatski kodovi u konfliktnoj komunikaciji gradova u tranziciji*, FPN Sarajevo, 2018 (2018: 94)
- Trandafilović, Igor, *Ime, boje, logo*, Bigz, Beograd, 2006.
- Zahan, Dominique, *Les couleurs ches les Bambara du Soudan francais* in *Notes africainrs NA SQ* Dakar, 1951.

Online tekstovi:

- Koludrović Tomić, Inge i Knežević, Sanja, <https://hrcak.srce.hr/file/19583>. Datum pristupa 22. 12. 2022.
- Pagani, Caroline, *Le variazioni antropologico-culturali dei significati simbolici dei colori* <https://www.ledonline.it/leitmotiv/Allegati/leitmotiv010114.pdf> datum pristupa 22. 12. 2022.
- Patekar, Jakob, *Amerikanci afričkoga podrijetla u hrvatskome jeziku*, <https://hrcak.srce.hr/file/385121> Ja Datum pristupa, 22. 12. 2022.
- Plasse, Stéphanie, *Les albinos, victimes de sacrifices humains* [archive], sur Afrik.com, 3 mai 2008 (consulté le 22 juin 2008)

Portali:

Adamo -significarto https://www.treccani.it/enciclopedia/adamo_%28Enciclopedia-Italiana%29/, datum pristupa 19. 12. 2022.

Albinismo: <https://www.nurse24.it/studenti/patologia/albinismo.html>, datum pristupa 26. 12. 2022.

albinismo_un_mondo_a_parte_che_pochi_conoscono, <https://www.redattoresociale.it/article/notiziario/> datum pristupa 24. 12. 2022.

Baby names, <https://www.verywellfamily.com/color-names-for-your-baby-2757961>

Cinque colori della Cina Bertolini Luisa, <https://www.doppiozero.com/i-cinque-colori-della-cina> datum pristupa, 24. 12. 2022.

Imperatore giallo, https://hmn.wiki/it/Yellow_Emperor datum pristupa 21. 12. 2022

Inzenjerka-zrakoplovstva-koju-su-zlostavljali-zbog-crvene-kose-postala-miss-engleske/<https://www.index.hr/magazin/>, datum pristupa, 22. 12. 2022.

Quando Khomeini puniva le donne http://www.repubblica.it/2004/f/sezioni/spettacoli_e_cultura/libri36/lolita/lolita.html) datum pristupa 26. 12. 2022.

Perche i villain indosano sempre qualcosa di viola.. <https://lifestyle.everyeye.it/articoli/speciale-perche-villain-indossano-viola-verde-nero-59629.html>, datum pristupa 26. 12. 2022.

Vesti 24 sata p g 16.12.2015 <http://www.24sata.rs/tajna-je-u-naslovu-zasto-50-nijansi-i-zasto-bas-sive/4183> datum pristupa 22. 2. 2016.

Zašto se žene sa žutom bojom kose zovu plavuše?<http://www.telegraf.rs/zivot-i-stil/1716990> datum pristupa 23. 12. 2022.

Video:

Perspektiva Mostar (<http://www.slobodnaevropa.org/media/video/perspektiva-druga-epizoda-mostar>), datum pristupa 26. 12. 2022.

Color as an Identity

Abstract

What is an identity? What do we really see and what is just a delusion (hayal)? Ancient Egyptians used the same word (iwen) to denote both the concept of color and the concept of being. For this ancient people, the word color meant people, beings and character at the same time. In order to give the Deity some extra strength and to emphasize its enigma, they used to say that this deity has a strange and indeterminate color. We have been poisoned by political anthropology for a long time. Red-haired people have been called “damn reds” since the Middle Ages, Chinese people are called “little yellows” nowadays etc. We are afraid of those we call small and green and who are “somewhere outside the planet”. Almost all authors of the comics choose the colors that will represent the negative characters in the story. In digital era, both color and being gain some new identities. What is humanity and how many shades does it have today?

Key words: color, identity, humanity, visuality, interpretation.

This journal is open access and this work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.